

Journal iranian political sociology

Vol. 4, No.4, winter2022

<https://dx.doi.org/10.30510/psi.2022.252244.1308>

The Situation of Good Governance and National Security in the Islamic Republic of Iran (2011-2018)

Abstract

One of the factors affecting national security is the way of governing, which judges the political system based on its efficiency. The efficiency of the political system is a concept that, along with accountability, the rule of law, the quality of law, the control of corruption, and political stability, constitute the components of "good governance." This article sought to provide a coherent and consistent picture of the relationship between good governance and national security to the question of what effect the indicators of good governance have on Iran's national security? In response to this question, the hypothesis was raised that "with the reduction of good governance indicators in Iran, the coefficient of national security will also decrease." The method of this research was mixed and the technique used was a survey that required the necessary information through documentary tools, library studies, utilization of World Bank statistical data and interviews with experts. The results of the study showed a direct and significant impact of national security on good governance that we achieved during the study. Studies have also shown that the quality of legislation and efficiency, as well as the control of corruption, are among the factors that lead to improved national security.

Keywords: Good Governance, National Security, Efficiency, Corruption control, Quality of laws.

<https://dx.doi.org/10.30510/psi.2022.252244.1308>

وضعیت حکمرانی خوب و امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۷-۱۳۹۰)

مجتبی ملکشاهی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۲۰

گارینه کشیشیان سیرکی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۲۰

عبدالرحمن حسینیفر^۳

چکیده

نحوه حکمرانی از موارد مؤثر بر امنیت ملی است که نظام سیاسی را بر مبنای میزان کارآمدی آن مورد قضاوت قرار می‌دهند. کارآمدی نظام سیاسی مفهومی است که در کنار پاسخگویی، حاکمیت قانون، کیفیت قوانین، کنترل فساد و ثبات سیاسی، مؤلفه‌های «حکمرانی خوب» را تشکیل می‌دهند. این مقاله در صدد است که با ارائه تصویری منسجم و پیوسته از نسبت حکمرانی خوب و امنیت ملی به این پرسش پاسخ دهد که شاخص‌های حکمرانی خوب چه تأثیری بر امنیت ملی ایران دارند؟ فرضیه در پاسخ به این سؤال چنین مطرح شد که «با کاهش شاخص‌های حکمرانی خوب در ایران، ضریب امنیت ملی نیز کاهش می‌یابد». روش این پژوهش آمیخته و تکنیک مورد استفاده پیمایشی بود که با ابزار اسنادی، مطالعات کتابخانه‌ای، بهره‌برداری از داده‌های آماری بانک جهانی و مصاحبه با کارشناسان، اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری شد. نتایج پژوهش حاکی از تأثیر پذیری مستقیم و معنادار امنیت ملی از حکمرانی خوب بود که در طی پژوهش مشخص گردید. همچنین در بررسی‌های انجام شده نمایان گردید که کیفیت قوانین و کارآمدی، همچنین کنترل فساد، از جمله مواردی هستند که به ارتقا امنیت ملی منجر می‌شوند. کلیدواژه‌ها: امنیت ملی، حکمرانی خوب، کارآمدی، کنترل فساد، کیفیت قوانین.

^۱ دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گرایش مسائل ایران، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.^۲ گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، استاد راهنما و (نویسنده مسئول)

g.keshishyan71@gmail.com

^۳ عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

امنیت در ادوار مختلف تاریخ، همواره به عنوان یکی از مهمترین نیازهای بشر مطرح بوده و اتباع نیز تأمین و تضمین آن را زیربناییترین وظیفه و انتظار از حاکمیت دانسته‌اند. امنیت ملی در مفهوم رایج و سنتی خود با قدرت نظامی و توان دفاعی در مقابل تهدیدات خارجی مترادف بوده است؛ اما امروزه این انتظار و وظیفه دامنه‌های وسیعتر از گذشته گرفته و نه تنها گستره آن از بُعد نظامی فراتر رفته، بلکه سایر جنبه‌های زندگی سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و زیست محیطی را نیز شامل شده است.

بدیهی است که، متغیرهای متعدد و متنوعی توانایی تأثیرگذاری بر امنیت ملی را در ابعاد مختلف دارند. در اعصار پیشین که امنیت ملی را با قدرت نظامی مترادف میدانستند، تهدیدات خارجی و توان مقابله با آنرا صرفاً کافی قلمداد میکردند؛ ولی در عصر جدید متغیرهای گوناگونی امنیت ملی را دستخوش دگرگونی قرار میدهند. یکی از مهمترین این متغیرها، میزان کارآمدی و اثربخشی نظام سیاسی در جهت تأمین و تضمین منافع ملی است که در اصطلاح از آن به عنوان شرایط «حکمرانی» یاد می‌کنند. بر این اساس، تأمین امنیت ملی برای دولتها در کنار اقدامات نظامی دفاعی در برابر تهدیدات خارجی، مستلزم نگاه ویژه به شرایط و وضعیت شاخصهای حکمرانی خوب در عرصه داخلی است. به عبارت بهتر، حکمرانی خوب، پیشرانتضمین امنیت ملی محسوب میگردد.

همانگونه که گفته شد، تأمین امنیت ملی، نخستین و مهمترین کارویژه و اولویت بنیادین هر نظام سیاسی است که این مهم در کشوری همچون جمهوری اسلامی ایران با توجه به سطح، نوع، تعدد و ماهیت تهدیدات آن اهمیت بسزایی دارد. به اعتقاد مؤلفین، با بررسی روند تحول شاخصهای حکمرانی خوب ایران در سالهای اخیر (۱۳۹۰-۱۳۹۷)، میتوان تصویری از این امر به دست آورد که تا چد حد حکمرانی خوب میتواند منافع و امنیت ملی را تضمین نماید. حال با توجه به واقعیات جامعه ایرانی، در پی آن هستیم که ضمن شناسایی نقاط آسیب‌پذیر داخلی، به گره‌گشایی از موانع تحقق امنیت ملی پایدار در جمهوری اسلامی ایران پرداخته شود.

اهمیت این ارزیابی به مقوله‌های باز میگردد که از آن با عنوان «غفلت راهبردی» یاد میکنند. غفلت راهبردی یا استراتژیک، به منزله قصور یا سهلانگاری در ردیابی تهدیدات، نیروها، حوادث و تغییراتی است که میتوانند حیات ملی کشور را در معرض تهدید قرار دهند و به دلیل عدم برآورد و اطلاعات بهنگام در خصوص آنها، بالفعل شده و هزینه امنیتی در سطح ملی را به کشورها تحمیل میکنند.

از سوی دیگر، سنجش تأثیر نوع حکمرانی بر امنیت ملی از دو جنبه نظری و کاربردی حائز اهمیت است. بدینمعنا که هم تحقیقی توسعه‌های است که موجب شناخت بیشتر ابعاد این رابطه میگردد و هم تحقیقی کاربردی است که میتوان با شناخت عوامل مؤثر بر امنیت ملی، در برنامه‌ریزیها و سیاستگذاریها از نتایج آن استفاده کرد. بدون شک، ضرورت این پژوهش از آنروست که نحوه حکمرانی (خوب/بد)، علاوه بر اینکه تمامی شئون زندگی سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و

زیست محیطی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، خروجی فرایند آن، افزایش/کاهش ضریب امنیتی کشور است و لذا آثار آن همه آحاد جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

بهبارت دیگر، در جامعهای که میزان شاخصهای حکمرانی در سطح مطلوبی قرار دارد، امکان برخورداری از مواهب امنیت ملی و ثبات و آرامش بیشتر است. بالعکس، در جامعهای که حکمرانی از کیفیت مطلوبی برخوردار نباشد، هراس و ناامنی بیشتر مشاهده شده و وقوع ناپایداری در آن، سهلتر است.

جامعه امروزی ما نیز جامعهای در حال گذار است که همواره متحمل بحرانها و بینظمیهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی ناشی از تحولات داخلی و خارجی است. بررسی شاخصهای حکمرانی - بهعنوان زاینده ارتباطات سه سطح تعاملات اجتماعی یعنی مردم، جامعه مدنی و دولت- وضعیت موجود را برای سیاستمداران و برنامه‌ریزان کشور در تمامی سطوح روشن نموده، تا بتوانند در جهتی برنامه‌ریزی کنند که علاوه بر تأمین و تضمین امنیت ملی، برخورداری از مواهب آن را برای همگان به ارمغان آورند.

بررسی روند تحول شاخصهای حکمرانی خوب در ایران از دو منظر اهمیت دارد: اول اینکه، حکمرانی در ایران در سالهای اخیر با چالشهایی مواجه بوده که هر روز بر دامنه آنها افزوده میشود. دوم اینکه، در کنار نزول شاخصهای حکمرانی، بحرانها و مخاطراتی امنیت ملی کشور را تهدید نموده است. از اینرو، بررسی وضعیت حکمرانی خوب ایران و تأثیر آن بر امنیت ملی، برای داشتن برنامه‌ریزی درست و هوشمندانه ضروری است. هدف پژوهش، بررسی نسبت شاخصهای حکمرانی خوب و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۷ می‌باشد و سؤال پژوهش شاخصهای حکمرانی خوب در جمهوری اسلامی ایران چه تأثیری بر امنیت ملی دارند؟ فرضیه اصلی اینست که بهنظر میرسد «با افزایش/کاهش شاخصهای حکمرانی خوب در ایران، امنیت ملی نیز تحت تأثیر قرار گرفته است».

۲-۱- تعریف مفاهیم اصلی

۱-۲-۱- مفهوم حکمرانی خوب

علیرغم ریشه تاریخی واژه حکمرانی^۲، که قدمتی به درازای عمر بشریت دارد، اصطلاح «حکمرانی خوب» به عنوان پارادایمی نوین در علوم انسانی، حدواصل و نقطه تلاقی حوزههای سیاست، اقتصاد، علوم اجتماعی، مدیریت، حقوق و... است. این اصطلاح را برای نخستین بار «ویلیام سون»^۳ در ۱۹۷۹ در ادبیات اقتصادی بهکار برد و پس از آن به تدریج در میان اندیشمندان حوزههای مختلف و مخصوصاً در حوزه علوم سیاسی مصطلح گردید. این واژه نیز بهمثابه سایر اصطلاحات در علوم انسانی دارای تعریف واحدی نبوده و تعاریف گوناگونی از آن ارائه شده است؛ ولی روح حاکم بر همه این تعاریف تا حدودی مشابه و یکسان است و علت تفاوتها نیز عمدتاً ناشی از توجه به ابعاد خاصی از آن است. مثلاً در یک تعریف آمده: «حکمرانی یعنی اداره کردن قواعد سیاسی رسمی یا غیررسمی یک بازی. حکمرانی اشاره به آن معیارهایی دارد که شامل وضع قواعد برای اعمال قدرت و حلوفصل تعارضات درچارچوب آن قواعد است» (Graham, 2003: 57). و یا عدهای همچون تیسدل^۴ ۱۹۹۸، ویس^۵ ۲۰۰۰، تیلور^۶ ۲۰۰۰، جیمز گاستو اسپت^۷ ۲۰۰۱ و نیز برخی نهادها مانند بانک جهانی آنرا با ویژگیهایی نظیر حاکمیت

قانون، پاسخگویی و کارایی و غیره تلقی کرده و برخی نیز آنرا با عناصرش از جمله در نظر گرفتن تنوع میان افراد، سازمانها و نهادها، پویایی محیطها، فرآیندها و تغییر تعاملات میان بازیگران و نهادها و عقلانی‌کردن نقش دولت و... تعریف میکنند. (قلیپور، ۱۳۸۷: ۷۳). حکمرانی براساس تعریف «برنامه توسعه ملل متحد» ۴ اعمال اختیار سیاسی، اقتصادی و اداری به منظور اداره امور کشور در تمام سطوح است. این اعمال حاکمیت شامل سازوکارها، فرآیندها و نهادهایی است که به واسطه آن نهادها، شهروندان و گروهها منافع خود را دنبال میکنند، حقوق قانونی خود را اجرا میکنند، تعهداتشان را برآورده میسازند و تفاوتشان را تعدیل میکنند (سازمان ملل متحد، ۱۹۹۷: ۹). از نظر کافمن، حکمرانی عبارتست از: اعمال اقتدار از طریق نهادها و سنن رسمی و غیررسمی برای مصلحت عامه (Kaufman, 2003: 5). انسیتو حکمرانی اوتاوا نیز حکمرانی را ترکیبی از سنتها، نهادها و فرآیندهایی که تعیین میکند چگونه قدرت باید اعمال شود، چگونه شهروندان حق مشارکت و اعتراض دارند و چگونه تصمیمات در زمینه مباحث عمومی اتخاذ میگردد (Weiss, 2000: 815).

هنگام کاربرد واژه حکمرانی میبایست دو نکته را همواره مد نظر داشت: نخست اینکه، حکمرانی به معنای حکومت نیست. بلکه حکمرانی به عنوان یک مفهوم، مشخص میسازد که قدرت در داخل و خارج از اقتدار رسمی و نهادهای حکومت وجود دارد و سه گروه اصلی از بازیگران یعنی حکومت، بخش خصوصی و جامعه مدنی را شامل میشود. دوم اینکه، حکمرانی بر «فرآیند» تأکید دارد و مشخص میسازد که تصمیمات با توجه به روابط پیچیده بین تعدادی از بازیگران با اولویتها و سلاقی رقیب و متضاد برقرار میکند و این اساس و شالوده مفهوم حکمرانی است (هراتی و آزرمی، ۱۳۹۶: ۲۱۹). وانگهی در حکمرانی خوب نحوه حکمرانی و کیفیت رابطه بین شهروندان و حکومت مورد تأکید است؛ به عبارت بهتر، در الگوی حکمرانی خوب تأکید بردخالت منطقی دولت و نقش تسهیلگری و هماهنگی آن است.

با توجه به تعاریفی که از حکمرانی خوب شد، مشخص است که این نوع از حکومتداری، دارای شاخصها و ویژگیهای خاصی است. بانک جهانی به منظور اندازه‌گیری وضعیت حکمرانی در کشورهای جهان، شش شاخص ذیل را برای سنجش حکمرانی به کار گرفته است: حق اظهار نظر و پاسخگویی، ۵، ثبات سیاسی و عدم خشونت، ۶، کارایی و اثربخشی دولت، ۷، حاکمیت قانون، ۸، کیفیت قوانین و مقررات، ۹ و کنترل فساد، ۱۰. به طور کلی شاخصهای حکمرانی خوب به شکل الگوی زیر ارائه شده است:

کارایی و اثربخشی دولت • کیفیت خدمات عمومی، کیفیت خدمات مدنی و درجه استقلال خود را از فشارهای سیاسی، کیفیت تدوین و اجرای سیاست، و به اعتبار تعهد دولت به چنین خطمشی‌هایی.	ثبات سیاسی و عدم خشونت • درک از اینکه احتمالاً دولت بوسیله ابزارهایی عریان و خلاف قانون اساسی (از جمله خشونت‌های داخلی و تروریسم) بی‌ثبات شده و یا سرنگون می‌شود.	حق اظهار نظر و پاسخگویی • تا چه میزان شهروندان یک کشور قادر به مشارکت در انتخاب دولت و همچنین آزادی بیان، آزادی انجمن‌ها هستند و بر عضویت از رسانه‌های آزاد هستند.
کنترل فساد • تا چه میزان قدرت عمومی برای کسب منافع خصوصی، از جمله در اشکال کوچک و بزرگ و همچنین تسخیر دولت توسط بخش خصوصی و نخبگان وجود دارد.	کیفیت قوانین و مقررات • توانایی دولت در تدوین، فرموله کردن و پیاده‌سازی خطمشی‌ها و مقررات که به بخش خصوصی اجازه توسعه و ترویج می‌دهد.	حاکمیت قانون • تا چه حد اطمینان از رعایت قوانین جامعه به خصوص کیفیت اجرای آن در خطمشی‌ها و در دادگاه‌ها وجود دارد و همچنین چه میزان احتمال جرم، جنایت و خشونت وجود دارد.

الگوی (۱): شاخصهای حکمرانی خوب بر اساس تعاریف بانک جهانی

از نظر باری بوزان ۱۱، امنیت مفهومی اساساً مجادله‌آمیز است که یکی از ویژگی‌های آن «مناظرات و مجادلات غیرقابل حل در مورد معنا و کاربست آن» است (شاپوری و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۲). بر همین اساس، درباره مفهوم «امنیت ملی» ۱۲ ابهام حتی بیشتر است. واضح است که ارائه تعریفی واحد از امنیت ملی نیز بسیار مشکل باشد، چرا که تعریف امنیت ملی در دوره‌های زمانی مختلف، متفاوت بوده است. امنیت در مورد افراد بدین معناست که مردم هراس ۱۳ و بیمی نسبت به حقوق و آزادیهای مشروع خود نداشته باشند، بهیچ وجه حقوق ایشان به مخاطره نیفتد و هیچ عاملی حقوق مشروع آنها را تهدید نکند. امنیت دارای ابعاد عینی و ذهنی روانی است؛ بدین معنا که امنیت هم شامل اطمینان و آرامش فیزیکی و هم آرامش روحی و روانی است. از اینرو، در جامعه‌های ممکن است امنیت وجود داشته باشد، ولی فرد احساس امنیت نکند. در واقع احساس امنیت تلفیقی از عوامل فردی، روانی و اجتماعی است (نصوحیان، ۱۳۸۹: ۸۲).

در مجموع، میتوان امنیت ملی را اینگونه تعریف کرد: «دستیابی یک ملت به امکانات، توانمندیها و ابزارهایی که بتواند با تمسک به آنها از تهدیدهای خارجی و داخلی در امان بوده و سلطه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی بیگانه را دفع کند، از ارزشهای حیاتی خود در صلح و جنگ دفاع نماید، از موجودیت کشور و تمامیت ارضی آن محافظت کند، سیر صعودی در افزایش قدرت و توان ملی در عرصه‌های مختلف داشته باشد و در راه پیشبرد توسعه متوازن و پویا و تحکیم وحدت ملی و ارتقای سطح مشارکت سیاسی جامعه، موفق باشد» (دلاور، ۱۳۷۸: ۴۵).

• پیشینه موضوع و نوآوری

پیش از پرداختن به موضوع پژوهش لازم است با مروری بر آثار تألیف شده در زمینه اثر حاضر، وجوه تمایز و تفاوت مقاله حاضر را با این مکتوبات مشخص نماییم؛ لذا در ابتدای امر، به برخی از مهمترین آثار نزدیک به این موضوع اشاره می‌گردد هر چند در خصوص مطالعات نظری رابطه حکمرانی خوب و امنیت ملی، در داخل کشور قدمت و سابقه چندانی وجود ندارد و عمده آثار موجود به بررسی نقش و رابطه حکمرانی خوب با مباحث دیگری چون فساد، توسعه، مدیریت و... پرداخته‌اند.

کریمیمله (۱۳۹۱) در مقاله خود به واکاوی تأثیر حکمرانی خوب بر امنیت ملی پرداخته و چنین نتیجه می‌گیرد که با تحول حکمرانی به حکمرانی خوب و دگردیسی امنیت از کلاسیک به نوین و موسع، این دو مفهوم مقوم یکدیگر شده و لذا اجرای حکمرانی خوب به تحقق امنیت ملی پایدار میانجامد، البته مقاله حاضر از منظر روش تحقیق دارای نوآوری بوده و تفاوت‌های اساسی با این مقاله دارد. مرادی و همکاران (۱۳۹۶) نیز در همین رابطه به بررسی تأثیر شاخصهای حکمرانی خوب بر کنترل فساد پرداخته‌اند. میدری و خیرخواه (۱۳۸۳) در مقاله‌های به بررسی رابطه حکمرانی خوب و فساد پرداخته و عنوان مینمایند که حکمرانی خوب به‌عنوان یک استراتژی با ویژگی‌هایی همچون پاسخگویی کارگزاران، شفافیت کارها و حق اظهار نظر شهروندان، دولت شفاف، کارآمد، درستکار، شایسته‌سالار، دارای قوانین و مقررات ساده و حاکمیت قانون به‌گونه‌های منصفانه مطرح می‌باشد.

شریفزاده و قلیپور (۱۳۸۲) نیز در مقالهای نقش دولت در حکمرانی خوب را مورد بررسی قرار داده و معتقدند که تحقق حکمرانی خوب در گرو متغیرهایی مانند دموکراسی، مشارکت، پاسخگویی، عدالتمحوری و اثربخشی است، چرا که این متغیرها تسهیلگر تعامل بین دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی هستند. سامتی و همکاران (۱۳۹۰) هم در مقاله خود به بررسی تأثیر شاخصهای حکمرانی خوب بر شاخص توسعه انسانی پرداخته‌اند. حشمتزاده و همکاران (۱۳۹۶) نیز مهمترین موانع تحقق حکمرانی خوب در ایران را مورد کنکاش قرار داده‌اند. اما پژوهشکده مطالعات راهبردی در سال ۱۳۹۸ با استفاده از آمارها و ارقام بانک جهانی، وضعیت کارآمدی حکومت در ایران را مورد بررسی قرار داده است که در میان همه آثار، این اثر قابل توجه می‌باشد.

بررسی اسناد خارجی و لاتین نیز همان نتایج قبلی را به‌دست می‌دهد؛ به‌عنوان نمونه دنیس آسبورن (۱۹۹۳) مطالعاتی در فاصله سالهای ۱۹۹۰-۱۹۹۲ انجام داده و به این نتیجه رسیده است که فساد به‌عنوان یکی از شاخصهای حکمرانی خوب، نابودکننده آن بوده و هزینه‌های زیادی از جمله فقدان امنیت، اعتماد، اعتبار و ثبات سیاسی را به جامعه تحمیل میکند؛ از نظر او حکمرانی خوب، روش مناسبی برای کاهش فساد، افزایش اعتماد و بهبود کیفیت خدمات است (Osborne, 1993: 116-117).

همانگونه که مشاهده شد، پیشینه‌های داخلی و خارجی مرتبط با موضوع پژوهش حاضر، همان قاعده کمبود منابع صادق بوده؛ از این رو، نوشتار حاضر به علت اینکه ارتباط دو متغیر امنیت ملی و حکمرانی خوب را مورد مذاقه قرار می‌دهد، نسبتاً اثری بدیع و جدید است. از منظر این پژوهش، با افزایش سیر نزولی شاخصهای حکمرانی خوب در سالهای اخیر، امنیت ملی به میزان بیشتری با مخاطره مواجه شده و لذا بر همگان به‌ویژه مسئولان کشور لازم است برای تحکیم مبانی امنیت ملی، چاره‌های جهت ارتقاء شاخصهای حکمرانی خوب بجویند.

• چارچوب نظری

مبانی نظری نوشتار حاضر بر دو پایه استوار است؛ لذا به منظور تبیین موضوع تلاش می‌گردد از دو مبحث نظری امنیت ملی و عوامل مؤثر بر آن و نیز نظریه و الگوی حکمرانی خوب و شاخصهای آن بهره‌برداری گردد:

برای مفهومی‌سازی امنیت ملی و رابطه آن با حکمرانی خوب، از الگوی غالب تئوریهای مکتب «کپنهاگ» ۱۴ و آراء باریبوزان استفاده شده است. باریبوزان، برخلاف رویکردهای سنتی، بر بسط مفهوم امنیت تأکید داشته و از مفهوم «امنیت موسع» ۱۵ در مقابل «امنیت مضیق» ۱۶ استفاده می‌کند. منظور از امنیت موسع، «گسترش» و «تعمیق» تعریف امنیت است. بدینمعنا که نگاه نظامی‌محور (امنیت مضیق) به مقوله امنیت آنرا از سایر مخاطرات غافل می‌سازد چراکه تهدیدات غیرنظامی نیز میتوانند امنیت، ثبات و بقای کشورها و همچنین زندگی افراد را تضعیف کنند. طبق نظر اندیشمندان این مکتب، اگر یک نظام سیاسی نتواند پاسخ مناسبی به خواسته‌ها و انتظارات اتباع خود بدهد در عمل دچار بیثباتی و ناامنی می‌گردد. در همین حال مکتب کپنهاگ جایگاه ویژه‌ای برای عوامل اجتماعی در نظر گرفته و آنرا به عنوان هویت ملی از اجزاء تشکیل‌دهنده امنیت ملی محسوب می‌کند. بر این اساس، با توجه به مؤلفه‌های درونی امنیت ملی از نظر باریبوزان، میتوان گفت که امنیت ملی به‌صورت مستقیمی از نحوه حکمرانی تأثیر می‌پذیرد؛ بدینمعنا که با افزایش / کاهش شاخصهای حکمرانی، ضریب امنیت ملی نیز دستخوش فراز / فرود می‌گردد.

- فرضیات پژوهش

در این پژوهش در کنار فرضیه اصلی، در پی ارزیابی فرضیه‌های فرعی ذیل با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته و کسب نظرات کارشناسان و اساتید هستیم:

- به‌نظر می‌رسد حق اظهارنظر و پاسخگویی تأثیر مستقیم و معناداری بر امنیت ملی دارد.
- به نظر می‌رسد میزان برخورداری از ثبات سیاسی و پرهیز از بکارگیری خشونت رابطه معناداری با امنیت ملی دارد.
- اینگونه به‌نظر می‌رسد که امنیت ملی کشور متأثر از میزان کارآیی و اثربخشی دولت است.
- به‌نظر می‌رسد حاکمیت قانون تأثیر مستقیمی بر میزان امنیت ملی دارد.
- چنین مینماید که کیفیت قوانین و مقررات میتواند ضریب امنیت ملی را افزایش دهد.
- به‌نظر می‌رسد میزان کنترل فساد تأثیر مستقیمی بر امنیت ملی دارد.
- روش تحقیق

روش تحقیق آمیخته بوده و با «روش کیفی» و با ابزار پیمایشی انجام شده است. بدینمعنا که ابتدا با مطالعه آثار و تألیفات پیشین، سنجش‌های مدنظر را استخراج کرده و سپس در قالب فرم مصاحبه نظرات هجده تن از اساتید دانشگاه به‌دست آمد. بر این اساس، جامعه آماری تحقیق شامل اساتید دانشگاهی در حوزه‌های علوم سیاسی، جامعه‌شناسی و امنیت ملی است که با رسیدن به اشباع نظری، نتایج مورد نظر به دست آمده و کفایت نموده است.

۴-۱- فهرست صاحب‌نظران و کارشناسان

ردیف	نام و نام خانوادگی	جنسیت	سطح تحصیلات
1	دکتر سعدالله زارعی	مذکر	دکترای تخصصی
2	دکتر علی مظفری	مذکر	دکترای تخصصی
3	دکتر سپدرضی عمادی	مذکر	دکترای تخصصی
4	دکتر مهدی فضائلی	مذکر	دکترای تخصصی
5	سیدجلال دهقانی فیروزآبادی	مذکر	دکترای تخصصی
6	دکتر جعفر قنادباشی	مذکر	دکترای تخصصی
7	دکتر محمد اکرمینیا	مذکر	دکترای تخصصی
8	دکتر فروزان ادیب فر	مؤنث	دکترای تخصصی
9	دکتر کیومرث یزدانپناه	مذکر	دکترای تخصصی
10	دکتر نوذر شفیعی	مذکر	دکترای تخصصی
11	دکتر محسن مرادیان	مذکر	دکترای تخصصی
12	دکتر کیانوش کیاکجوری	مذکر	دکترای تخصصی
13	دکتر موسی شعبانپور	مذکر	دکترای تخصصی
14	دکتر محمد اکرمینیا	مذکر	دکترای تخصصی
15	دکتر ابراهیم متقی	مذکر	دکترای تخصصی
16	دکتر علی آجرلو	مذکر	دکترای تخصصی
17	دکتر محمدعلی مهدی	مذکر	دکترای تخصصی
18	دکتر سیاوش رضایی	مذکر	دکترای تخصصی

جدول (۱): فهرست صاحب‌نظران و کارشناسان

اعتبار پرسشنامه، اعتبار «صوری» است که با استفاده از نظرات و بهره‌گیری از مشورت اساتید و کارشناسان خبره تأمین شده است. پساز طی این مرحله، اسناد مورد نیاز به روش کتابخانه‌ای از کتب، مقالات دست‌هاول و معتبر گردآوری شده است. در این پژوهش بین متغیر مستقل (حکمرانی خوب) و متغیر وابسته (امنیت ملی) رابطه همبستگی برقرار است. بدین‌معنا که هر اندازه شاخصهای حکمرانی خوب در کشور افزایش می‌یابند، به همان میزان شاهد افزایش ضریب امنیت ملی در کشور هستیم.

برای سنجش میزان پایایی پرسشنامه‌های تحقیق حاضر از ضریب «آلفای کرونباخ» استفاده شده. در واقع برای محاسبه انسجام درونی پرسشنامه از این ضریب استفاده شده، چرا که سنجش اینکه آیا همه گویه‌ها، موضوع مورد پژوهش را پاسخ می‌دهند یا خیر؟ حائز اهمیت است.

جدول (۲): پایایی پرسشنامه بر اساس آلفای کرونباخ متغیرهای مستقل و وابسته

متغیر	آلفای کوریناخ
حق اظهار نظر و پاسخگویی	91 %
ثبات سیاسی	93 %
کارایی و اثربخشی دولت	93 %
حاکمیت قانون	92 %
کیفیت قوانین و مقررات	95 %
کنترل فساد	94 %
امنیت ملی (متغیر وابسته)	91 %

با توجه به اینکه ضریب آلفای شاخص متغیر وابسته ۹۱٪ و متغیر مستقل ۹۳٪ بهدست آمده، لذا گویههای طراحی شده دارای قابلیت اعتماد پایایی لازم است.

پژوهش حاضر طی دو مرحله انجام پذیرفت، در ابتدا ضمن تبیین الگوی حکمرانی خوب و امنیت ملی، وضعیت و روند شاخصهای حکمرانی خوب ایران در سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۷ براساس دادههای آماری بانک جهانی مورد بررسی قرار گرفت و در مرحله بعد، تأثیرات این شاخصها بر امنیت ملی با توجه به نظرات اساتید و کارشناسان مورد بررسی قرار گرفت.

• تجزیه و تحلیل یافته‌ها

۵-۱- الگوی حکمرانی خوب و امنیت ملی

برنامه توسعه ملل متحد، ۱۷، حکمرانی را «اعمال اختیار سیاسی، اقتصادی و اداری بهمنظور اداره امور کشور در تمام سطوح دانسته» است که «این اعمال حاکمیت شامل سازوکارها، فرآیندها و نهادهایی است که توسط آن شهروندان و گروهها منافع خود را تأمین میکنند، حقوق قانونی خود را مطالبه کرده و به تعهدات خود عمل میکنند و تفاوتهای خود را بیان میدارند» (سازمان ملل متحد، ۱۹۹۷: ۹).

در الگوی حکمرانی خوب، سه حوزه دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی در ساختاری افقی و همتراز به تعامل با یکدیگر میپردازند. (الوانی، ۱۳۸۸: ۳). به تعبیری دیگر الگوی حکمرانی خوب هنر سازوکار و تعامل میان نیروهای اجتماعی یعنی بازار، دولت و جامعه مدنی است (Elsnhans, 2001: 35). در این ساختار بر روی تصمیمات و اجرای سیاستهای کلی ضمن گوناگونی و تضارب نظرات یک توافق کلی و کلان وجود دارد و تعاملات بر مبنای نیازها و سازوکار اصلی جامعه برقرار است (Grzeszczak, 2015: 451).

رضایتمندی و تابعیت اتباع از نظام سیاسی بهصورت مستقیم با کارآمدی ناشی از الگوی حکمرانی خوب در ارتباط است. چرا که درسالهای اخیر نظامهای سیاسی بیش ازآنکه بر مبنای مشروعیتشان مورد ارزیابی و مقایسه قرارگیرند، بر مبنای میزان کارآمدیشان مورد قضاوت قرار میگیرند. البته میان مشروعیت و کارآمدی رابطه وثیقی برقرار است و برخی حتی کارآمدی را مشروعیت ثانویه تلقی میکنند که اگر در ادامه مشروعیت اولیه نظام سیاسی باشد، بسیار در پیشبرد اهداف نظام سیاسی مؤثر است (سالنمای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۹: ۱۶۵).

بن رضایتمندی برخواسته از حس اعتماد و سرمایه اجتماعی است که حاکمیت توانسته است بر مبنای کارآمدی خود در جامعه با پیوند زدن سه حوزه دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی ایجاد نماید. پیوستگی جامعه و حکومت در این الگو، ما را به مفهوم «مرجع امنیت» ۱۸ رهنمون میکند. مرجع امنیت، از جمله ارکان تحلیلی مفهوم امنیت در مکاتب و رهیافتهای نظری مختلف است که در پاسخ به پرسش امنیت برای چه کسی؟ یا برای چه چیزی؟ شکل میگیرد و نقطه عزیمت بسیاری از مطالعات در تحلیل ایده امنیت میباشد (سالنمای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۹: ۵۱).

بر این اساس، پژوهش حاضر حکمرانی خوب در ایران را با استفاده از سنجههای مورد پذیرش کشورهای مختلف، بر مبنای گزارشات بانک جهانی بین سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۷ و در شش حوزه «حاکمیت قانون»، «اثربخشی و کارایی دولت»، «کنترل فساد»، «کیفیت قوانین و مقررات»، «حق اظهارنظر و پاسخگویی» و «ثبات سیاسی» مورد ارزیابی قرار میدهد.

۵-۲- شاخصهای حکمرانی خوب در ایران

با توجه به تعاریفی که از حکمرانی خوب شد، مشخص است که این نوع از حکومتداری، دارای شاخصها و ویژگیهای خاصی است. بانک جهانی شش معیار و ملاک را برای حکمرانی خوب ارائه داده و کشورها را بر اساس آنها رتبهبندی میکند در ادامه ضمن تبیین کلی شاخصهای حکمرانی خوب با توجه به تعریف دانیل کافمن ۱۹ و سایر اندیشمندان، به میزان تحول این شاخصها در ایران با استناد به آمار و ارقام «بانک جهانی» میپردازیم:

۵-۲-۱- حق اظهارنظر و پاسخگویی: این شاخص، حوزههای را میسنجد که در آن شهروندان یک کشور قادرند تا در انتخاب حکومتشان مشارکت کنند، دارای آزادی بیان، آزادی تشکلهای و اجتماعات و آزادی رسانها هستند (Kaufmann, 2007: 184). در واقع، این شاخص بیانگر مفاهیمی چون توجه حاکمان به حقوق بشر، آزادی بیان و تجمعات سیاسی و اجتماعی، آزادی مطبوعات، برگزاری انتخابات آزاد، محدودیت حضور نظامیان در سیاست، شفافیت سیاستهای حکومت و اعتماد به فرآیند قانونگذاری است (مهرگان و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۴۷). طی بررسیهای بانک جهانی از سال ۱۳۷۵ (۱۹۹۶) شاخص میزان پاسخگویی در جمهوری اسلامی ایران تاکنون بهصورت میانگین ۱/۳۶- بوده که کمترین میزان آن با ۱/۶۱- مربوط به سال ۱۳۹۲ (۲۰۱۳) و بیشترین میزان آن با ۱/۳۰- مربوط به سال ۱۳۹۶ (۲۰۱۷) است. طبق گزارش این منبع در سالهای اخیر شاخص پاسخگویی در ایران اغلب روبه بهبود بوده، اما در سال ۱۳۹۷ با تنزل دوصدم درصدی در مقایسه با سال قبل، اندکی بدتر شده است (سالنمای امنیت ملی جمهوریاسلامیایران، ۱۳۹۸: ۱۶۹).

۵-۲-۲- ثبات سیاسی و عدم خشونت: این شاخص برداشتهای احتمالی را میسنجد که بر اساس آنها، ممکن است حکومت توسط حرکتکهای مخالف یا به وسیله خشونت از جمله تروریسم، متزلزل و یا سرنگون گردد (Kaufmann, 2007: 184). بر اساس این شاخص، هر قدر احتمال نبود ثبات سیاسی در یک کشور بیشتر باشد نشاندهنده حکمرانی ضعیف است و هر قدر کشوری از ثباتسیاسی بیشتری برخوردار باشد، در زمینه حکمرانی خوب امتیاز بالاتری کسب میکند (نادری، ۱۳۹۰: ۸۱). بررسی تحول شاخص ثبات سیاسی در جمهوری اسلامی ایران نشان میدهد این شاخص از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ رو به بهبود بوده، اما

از سال ۱۳۹۶ مجدداً رو به کاهش نهاده و در سال ۱۳۹۷ در وضعیت بدی قرار گرفته است (سالنمای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۸: ۱۷۰).

۵-۲-۳- کارآیی و اثربخشی دولت: این شاخص برای سنجش کیفیت خدمات عمومی، کیفیت خدمات مدنی و درجه استقلال آنها از فشارهای سیاسی، کیفیت تدوین و اجرای سیاستها و باورپذیری مجموعه حکومت به چنین سیاست هایی بهکار میرود (Kaufmann, 2007: 184). به عبارت دیگر، منظور از این شاخص آن است که دولت در جمعآوری درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای دولتی، همچنین در اجرای نوآوریهای سیاسی ملی، تدوین بهموقع بودجههای سالانه، نظارت بر فعالیتهای اقتصادی - اجتماعی، ایجاد زیرساختهای ملی و حل مشکلات اقتصادی داخلی توانا باشد (Dutta, 2008: 195). اثربخشی به توانایی دولت در مواجهه با مشکلات کلان ملی، دولت الکترونیک، کیفیت بوروکراسی و سیستم اداری و نقصهای سیستم دولتی توجه دارد. (هراتی و آزرمی، ۱۳۹۶: ۲۲۳). کمترین میزان این شاخص ۰/۶۸- مربوط به سال ۱۳۹۲ و بیشترین میزان آن ۰/۱۹- مربوط به سال ۱۳۹۵ است. نمودار شاخص اثربخشی و کارآیی حکومت در ایران در سال ۱۳۹۲ به شدت کاهش یافت و به کمترین میزان رسید، اما پس از آن دوباره بهبود یافت و در سال ۱۳۹۵ به بالاترین حد رسید، در حالی که از سال ۱۳۹۶ مجدداً رو به کاهش گذاشت. (سالنمای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۸: ۱۶۷).

۵-۲-۴- حاکمیت قانون: این شاخص حوزههای را میسنجد که در آن، عواملان به قوانین جامعه اعتماد دارند و از آنها اطاعت میکنند. همچنین این شاخص بیانگر کیفیت قراردادها، کار پلیس، دادگاهها و نیز احتمال خشونت و جنایت است (Kaufmann, 2007: 184). اعتماد مردم به قوانین، قابلیت پیشبینی دستگاه قضایی، وجود جرمهای سازمانیافته، احتمال موفقیت در شکایت علیه دولت (مهرگان و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۵۰) هزینههای جرم و جنایت، بازار سیاه، استقلال قضایی و مالکیت معنوی از مؤلفههای سنجش شاخص حاکمیت قانون هستند (هراتی و آزرمی، ۱۳۹۶: ۲۲۳). کمترین میزان این شاخص با ۱/۰۶- مربوط به سال ۱۳۹۴ (۲۰۱۵) میباشد. بر مبنای این شاخص، وضعیت ایران در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۰ رو به بهبود بوده، اما در سال ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ رو به وخامت رفته و از آن به بعد دوباره بهبود یافته و در سال ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ به ۰/۶۸- رسیده است. در سال ۱۳۹۷ جایگاه ایران در این شاخص با کاهش یکصدم نمره نسبت به سال قبل به ۰/۶۹- رسیده که هرچند جایگاه مناسبی نیست، اما در مقایسه با سالهای قبل بهبود قابل توجهی داشته است. (سالنمای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۸: ۱۶۷)

۵-۲-۵- کیفیت قوانین و مقررات: این شاخص، توانایی حکومت را در تدوین و اجرای سیاستهای بیعیب و نقص و قوانینی میسنجد که اجازه توسعه به بخش خصوصی را میدهند و آن را ترویج میکنند (Kaufmann, 2007: 184). این شاخص مفاهیمی از قبیل مقررات مربوط به صادرات و واردات، کنترلهای قیمت، سیستم مالیاتگیری، مداخله حکومت در بازار، دستمزدها، سرمایهگذاری خارجی، سیستم بانکداری، رقابت تجاری و تجارت غیرعادلانه را مورد سنجش قرار میدهد (هراتی و آزرمی، ۱۳۹۶: ۲۲۴). با وجود اینکه وضعیت ایران در این شاخص از سال ۱۳۹۴ رو به بهبود بود، اما متأسفانه در سال ۱۳۹۷ مجدداً شاهد تنزل جایگاه کشور در این شاخص بودهایم. نمودار زیر تحول این شاخص در سالهای اخیر را نشان میدهد: (سالنمای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۸: ۱۶۷)

۵-۲-۶- کنترل فساد: این شاخص، حوزه‌های را میسنجد که در آن قدرت عمومی به سود منافع شخصی چه به شکل عمده و چه به شکل جزئی فساد اعمال می‌گردد. علاوه بر این، بیانگر این است که آیا دولت تحت سیطره نخبگان و منافع عده‌ای به‌خصوص است یا خیر (Kaufmann, 2007: 184). شاخص کنترل فساد مفاهیمی همچون فساد در میان مقامات رسمی، اثربخشی تدابیر ضدفساد، تأثیر آن بر جذب سرمایه‌های خارجی، پرداخت اضافی یا رشوه برای گرفتن مجوزهای اقتصادی (مهرگان و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۴۸) و اعتماد عمومی به صداقت مالی سیاستمداران را اندازه‌گیری میکند (هراتی و آزرمی، ۱۳۹۶: ۲۲۴). کمترین میزان این شاخص با ۰/۹۶- مربوط به سال ۱۳۹۷ است. همچنانکه نمودار زیر نشان می‌دهد، شاخص کنترل فساد در ایران پس از سال ۱۳۹۴ رو به افول بوده و در سال ۱۳۹۷ به پایینترین حد خود رسیده (سالنمای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۸: ۱۶۸) که این بهمعنای گسترش فساد به عنوان یکی از مؤلفه‌های اثرگذاری بر کارآمدی حکومت است که لازم است به‌صورت جدی مورد توجه و اصلاح قرار گیرد. نمودار زیر به تبیین این شاخص حکمرانی خوب می‌پردازد:

بررسی روند تحول هر یک از این شاخصها به خودی خود هم، تا حد زیادی نشان می‌دهد که نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران از نظر وضعیت کارآمدی چه تحولاتی داشته است، اما اگر این شاخصها به ترتیبی که در نمودار زیر آمده با یکدیگر ترکیب شوند، روند کلی تحول کارآمدی در جمهوری اسلامی ایران با وضوح بیشتری مشخص می‌شود. این نمودار نشان می‌دهد میانگین شاخصهای مذکور از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ با اندکی نوسان در مجموع رو به بهبود و ارتقاء داشته، اما از سال ۱۳۹۶ نه تنها رشد آن متوقف شده، بلکه در سال ۱۳۹۷ با ۱۴ صدم واحد کاهش مواجه شده است: (سالنمای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۸: ۱۷۱)

• یافته‌های ناشی از مصاحبه‌ها

گام سوم این پژوهش به بررسی یافته‌های ناشی از مصاحبه با اساتید مربوط می‌باشد. در این رابطه برای به دست آوردن ارتباط بین شاخصهای متغیر مستقل (حکمرانی خوب) و وابسته (امنیت ملی) از آزمونهای ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره استفاده شده است.

فرضیه فرعی (۱) به‌نظر میرسد حق اظهارنظر و پاسخگویی تأثیر مستقیم و معناداری بر امنیت ملی دارد.

جدول (۳): آزمون همبستگی پیرسون بین متغیر حق اظهارنظر و پاسخگویی با امنیت ملی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معنیداری
حق اظهارنظر و پاسخگویی	امنیت ملی	108/0	03/0

نتایج حاصل از جدول فوق نشان می‌دهد که سطح معنیداری آزمون ۰/۰۳ می‌باشد. بدینمعنا که هر چه بیشتر شهروندان قادر به مشارکت در امور، آزادی بیان و برخورداری از رسانه‌های آزاد باشند، به همان میزان امنیت ملی نیز تأمین می‌گردد.

فرضیه فرعی (۲) به نظر میرسد میزان برخورداری از ثبات سیاسی و پرهیز از بکارگیری خشونت رابطه معناداری با امنیت ملی دارد.

جدول (۴): آزمون همبستگی پیرسون بین متغیر ثبات سیاسی و عدم خشونت با امنیت ملی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معناداری
ثبات سیاسی و عدم خشونت	امنیت ملی	185/0	000/0

نتایج این محاسبه نشان میدهد که سطح معناداری آزمون ۰/۰۰ بوده، یعنی با درک اینکه حاکمیت از ثبات سیاسی مناسبی برخوردار است و از ابزارهای خشن و خلاف قانون استفاده به عمل نمیآورد، امنیت ملی نیز جایگاه مستحکمتری دارد.

فرضیه فرعی (۳) اینگونه به نظر میرسد که امنیت ملی کشور متأثر از میزان کارایی و اثربخشی دولت است.

جدول (۵): آزمون همبستگی پیرسون بین متغیر کارایی و اثربخشی دولت با امنیت ملی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معناداری
کارایی و اثربخشی دولت	امنیت ملی	233/0	000/0

با توجه به جدول فوق مشاهده میشود که سطح معناداری آزمون ۰/۰۰۰ کمتر از ۰/۵ میباشد، یعنی هرچه میزان کیفیت خدمات مدنی و پایبندی دولت به تعهداتش بیشتر باشد، امنیت ملی نیز تضمین بیشتری مییابد.

فرضیه فرعی (۴) به نظر میرسد حاکمیت قانون تأثیر مستقیمی بر میزان امنیت ملی دارد.

جدول (۶): آزمون همبستگی پیرسون بین حاکمیت قانون با امنیت ملی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معناداری
حاکمیت قانون	امنیت ملی	341/0	000/0

جدول فوق به صراحت نشان میدهد که سطح معناداری آزمون ۰/۰۰۰ و کمتر از ۰/۵ میباشد. بدینمعنا که با افزایش میزان رعایت قانون، نظم و انضباط و عدالت در جامعه گسترش یافته و از خلال آن اهداف امنیت ملی تضمین میگردد.

فرضیه فرعی (۵) به نظر میرسد که کیفیت قوانین و مقررات میتواند ضریب امنیت ملی را افزایش دهد.

جدول (۷): آزمون همبستگی پیرسون بین متغیر کیفیت قوانین و مقررات با امنیت ملی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معنیداری
کیفیت قوانین و مقررات	امنیت ملی	187/0	000/0

نتایج این محاسبه نشان می‌دهد که سطح معنیداری آزمون ۰/۰۰ بوده، بدینمعنا که هر چه کیفیت قوانین و مقررات و خطمشیها بالاتر باشد، میزان برخورداری از موهبت امنیت ملی نیز افزونتر میگردد.

فرضیه فرعی ۶) بهنظر میرسد میزان کنترل فساد تأثیر مستقیمی بر امنیت ملی دارد.

جدول (۸): آزمون همبستگی پیرسون بین متغیر کنترل فساد با امنیت ملی

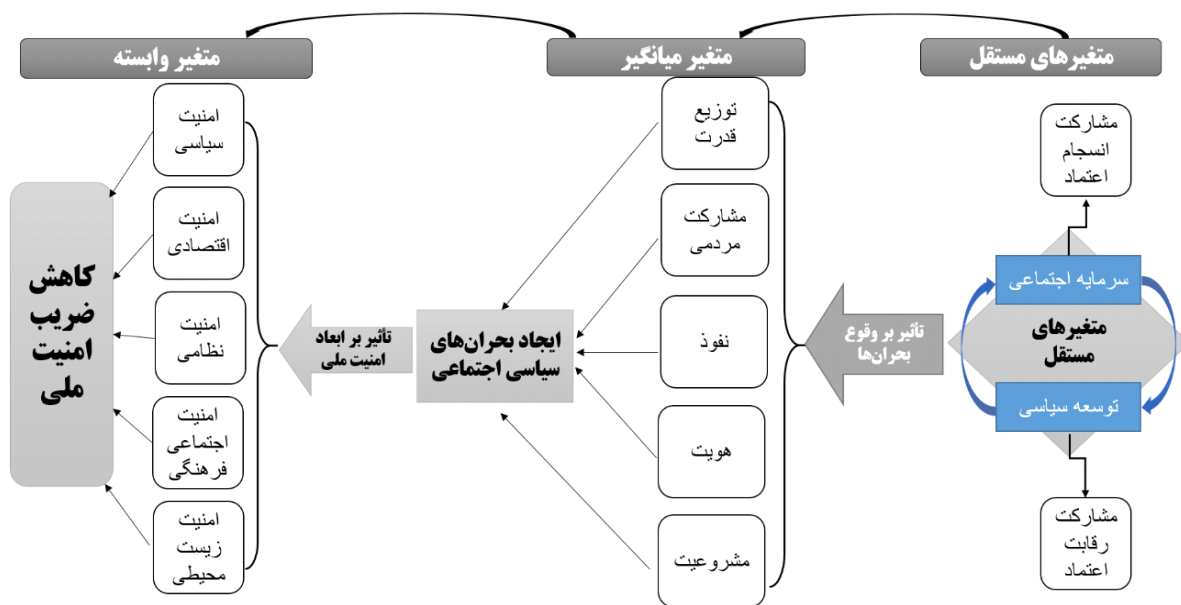
متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معنیداری
کنترل فساد	امنیت ملی	114/0	03/0

نتایج حاصل از جدول فوق نشان می‌دهد که سطح معنیداری آزمون ۰/۰۳ میباشد. بدینمعنا که کنترل فساد بهعنوان یکی از شاخصهای اصلی حکمرانی خوب، تأثیر مستقیم و بسزایی بر امنیت ملی کشور دارد.

بر اساس یافتههای پژوهش مدل نظری ذیل ترسیم گردید.

۷- مدل نظری

مدل نظری یک الگوی مفهومی است که روابط بین متغیرها را در یک مدل نموداری نشان می‌دهد. در این پژوهش، رابطه سه متغیر سرمایه اجتماعی و توسعه سیاسی (متغیرهای مستقل) و امنیت ملی (متغیر وابسته) و نیز متغیر مداخلهگر (بحرانهای سیاسی) به شکل زیر ارائه میگردد:

الگوی (۲): الگو و مدل مفهومی پژوهش

نتیجه گیری

در مقام جمع‌بندی و نتیجه‌گیری، چند نکته قابل بیان است. اول اینکه: نیل به حکمرانی خوب شرط لازم است، ولی شرط کافی نیست؛ حکمرانی خوب نیازمند لوازمی چند است که از مهمترین آنها میتوان به سرمایه اجتماعی و توسعه سیاسی اشاره داشت. سرمایه اجتماعی با مؤلفه محوریت یعنی اعتماد، موقعیتی بیدیل در اختیار حاکمیت قرار میدهد تا آحاد جامعه با اطمینان به همکاری و همدوشی با نظام حاکمیت پرداخته و لذا با هم‌افزایی سه ضلع مثلث حکمرانی (دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی) عبور از این فرآیند را تسهیل نمایند. توسعه سیاسی نیز با کارکردهای پیدا و پنهانش و بهره‌گیری از شاخصهای محوریت (مشارکت، رقابت، برابری و انسجام)، به بهبود ثبات و پایداری ملی کمک شایانی کرده و هزینههای گذار از بحرانهای سیاسی (مشارکت، مشروعیت، هویت، نفوذ و توزیع) را کاهش داده و به‌عنوان یکی از مهمترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر حکمرانی خوب در جمهوری اسلامی ایران مطرح میباشد.

دوم اینکه، بررسیها نشان میدهد که شاخصهای حکمرانی خوب در جمهوری اسلامی ایران وضعیت مناسبی نداشته و چنانچه این وضعیت تداوم یابد، در یک «فرآیند هم‌افزایی ناکارآمدی» جایگاه و اعتبار جمهوری اسلامی ایران با مخاطره و تهدید مواجه میگردد. البته میتوان این نقیصه را با عزم راسخ مدیران برای بهره‌گیری از فرصتهای به‌دست آمده در کنار همبستگی و انسجام آحاد جامعه و با همیاری نهادها و جریانهای سیاسی (به‌جای فعالیتهای موازی و تضعیف‌کننده) بر طرف نموده و از خلال آن اقتدار، ثبات و پایداری ملی را به‌دست آورد.

سوم اینکه، هدف از حکمرانی خوب ایجاد بسترهای مناسب برای تأمین امنیت و منافع ملی و پیشگیری از وقوع بحرانهای سیاسی است. نتیجه بروز بحران در هر کشوری بر هم خوردن ثبات سیاسی و نهایتاً از بین رفتن امنیت ملی است؛ و این درحالی است که بهراحتی میتوان ادعا داشت مهمترین دستاورد چهلوسهساله انقلاب اسلامی، حفظ امنیت و ثبات کشور در عبور از بحرانهای متعدد بوده است.

نکته دیگر اینکه، هنر مدیریت حکمرانان این است که علاوه بر فرصتسازی، تهدیدات را نیز به فرصت تبدیل کنند. بهیقین، کارویژه حکمرانی مطلوب ارتقاء مشارکت عمومی، ایجاد فضای رقابت سیاسی آزاد، برابری و افزایش انسجام ملی است؛ لذا حکمران آگاه و با تدبیر، بایستی با رصد مسائل ملی، منطقیهای و جهانی مترصد شکار موقعیتهای ناب باشد.

نکته پایانی آنکه، برای اعتلای نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، تأمین و تضمین امنیت ملی و بهرهبرداری ملت از مواهب آن، بایستی برنامههای راهبردی، مدون، قابل اجرا و ارزیابی برای تقویت کارآمدی نظام سیاسی تدوین نمود. محتوای این برنامه از یکسو باید بر مبنای مدیریت عقلایی دولت، همکاری و همگرایی جریانات سیاسی و انسجام آحاد جامعه باشد و از سوی دیگر، مبارزه منطقی، فراگیر، بدون هیاهو با فساد، رانتخواری و... را در پی داشته باشد.

توصیههای راهبردی

تحولات سریع در عرصه جهانی، دگرسیها و تغییرات در مفاهیم و مؤلفههای امنیتی و نیز شرایط خاص سیاسی-امنیتی جمهوری اسلامی ایران در فضایی که همواره از سوی دشمنان منطقیهای و فرامنطقیهای مورد هجمه های گوناگون (سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و...) است، موجب التزام کارگزاران و برنامه‌ریزان کشور برای ارائه و اجرای راهبردهایی جدید برای دستیابی به الگوی مطلوبی از حکمرانی خوب شده است؛ برخی از این راهبردها به شرح زیر میباشد:

نخست، راهبرد تقویت کارآمدی نظام

دوم، راهبرد فرهنگی

سوم، راهبرد سیاسی - امنیتی

چهارم، راهبرد شفافسازی

پنجم، راهبرد آینده‌نگری

که در این رابطه الگوهایی همچون «بیانیه گام دوم انقلاب» از سوی مقام معظم رهبری در بهمنماه ۱۳۹۷ منتشر گردید که در آن فضای امیدوارکنندهای برای آینده کشور در کنار چالشهای آن ترسیم شده است.

• منظور از پیشران، عوامل تأثیرگذار بر روندها، رویدادها، اقدامها و تصاویری است که ممکن است آینده‌های متمایز را پدید آورند.

- Governance
- William son
- United Nations Development programmed (UNDP)
- Voice and accountability
- Political stability and absence of violence
- Government Effectiveness
- Rule of law
- Quality Rules and Regulation
- Control of corruption
- Barry Buzau
- National Security
- Threat
- Copenhagen School(CS)
- Inclusive security
- Narrow security
- United Nations Development programmed(UNDP)
- Referent object of security
- Daniel Kaufmann

- الوانی، سیدمهدی (۱۳۸۸). «حکمرانی خوب شبکه‌های از کنشگران جامعه مدنی». مجله مدیریت توسعه و تحول، شماره اول، ص ۶-۱.
- امام‌جمعه‌زاده، سید جواد (۱۳۹۱). «بررسی رابطه میان احساس محرومیت نسبی و مشارکت سیاسی در میان دانشجویان دانشگاه اصفهان». دو فصلنامه علمی پژوهشی دانش سیاسی، سال ۸، شماره ۱.
- بینام، (۱۳۹۸). «کارآمدی»، در سالنمای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران (تحولات راهبردی ۱۳۹۸، چشمانداز ۱۳۹۹)، پژوهشکده مطالعات راهبردی، سال دهم
- حشمتزاده، محمدباقر. حاجیبوسفی، امیرمحمد و طالبی، محمدعلی (۱۳۹۶). «بررسی موانع تحقق حکمرانی خوب در فرهنگ سیاسی ایران». جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال هشتم، شماره اول
- دلاور، علی (۱۳۷۸). «مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی». تهران: نشریه رشد، چاپ سوم.
- سامتی، مرتضی. رنجبر، همایون و محسنی، فضیلت (۱۳۹۰). «تحلیل تأثیر شاخصهای حکمرانی خوب بر شاخص توسعه انسانی» (مطالعه موردی کشورهای جنوب شرق آسیا). فصلنامه پژوهشهای رشد و توسعه اقتصادی. دوره ۱، شماره ۴
- شاپوری، مهدی. موسویشفایی، مسعود و سلطانی‌زاد، احمد (۱۳۹۶). «نسبت امنیت و توسعه؛ الزامات سیاست خارجی». فصلنامه مطالعات راهبردی، سال بیستم، شماره ۲.
- شریفزاده، فتح. قلیپور، رحمتاله (۱۳۸۲). «حکمرانی خوب و نقش دولت». مدیریت فرهنگ سازمانی، دوره ۱، شماره ۲.
- قلیپور، رحمتاله (۱۳۸۷). «حکمرانی خوب و الگوی مناسب دولت». تهران: مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرکز تحقیقات استراتژیک، دفتر گسترش تولید علم.
- کریمی‌مه، علی (۱۳۹۱). «تأملی نظری در نسبت حکمرانی خوب و امنیت ملی». تهران: فصلنامه مطالعات راهبردی، سال پانزدهم، شماره ۴ (پیاپی ۵۸)
- مرادی، ابراهیم. رهنما، علی و حیدریان، سمیرا (۱۳۹۶). «تأثیر شاخصهای حکمرانی خوب بر کنترل فساد» (مطالعه موردی کشورهای خاورمیانه و جنوب شرق آسیا). مجله اقتصاد مقداری، دوره ۱۴، شماره ۴
- مهرگان و دیگران (۱۳۹۰). «بررسی تأثیرات شاخصهای حکمرانی خوب و شاخصهای فساد بر رشد اقتصادی در کشورهای اسلامی»، دانش ارزیابی، سال اول، شماره ۲.

- میدری، احمد و خیرخواهان، جعفر (۱۳۸۳) «حکمرانی خوب؛ بنیاد توسعه»، مرکز پژوهش‌های مجلس.
- نادری، محمد مهدی (۱۳۹۰)، «حکمرانی خوب معرفی و نقدی اجمالی»، اسلام و پژوهش‌های مدیریتی، ش ۱
- نصوحیان، محمدمهدی (۱۳۸۹). «اعتماد اجتماعی و احساس امنیت در روند تحولات اقتصادی». در فرهنگ عمومی، اعتماد به نفس ملی و انقلاب اسلامی، تهران: دانشگاه امام صادق(ع).
- هراتی، محمدجواد، آزرمی، علی (۱۳۹۶). «تبیین جنبش‌های عربی بر مبنای مدل «حکمرانی خوب»». فصلنامه علمیپژوهشی سیاست جهانی، دوره ششم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۶.

(ب) انگلیسی:

- Dutta J.2008, "Governance regimes, corruption and growth: Theory and evidence", Journal of Comparative Economics, 36 .
- Elsenhans. H (2001). "The Political Economy of good Governance". Journal of perspective on Global Development and technology. Number (2) 56-33 .
- Graham, John fetal (2003) “principle for good Governance in the 21 Century”, policy Brief, No 15. <http://www. Log. Ca>.
- Grzeszczak, Robert (2015). The concept and practice of Good Governance in the European Union. International science index, law and forensic sciences vole: 9, no: 2, 2015 waset.org/publication/10000405.
- Kaufmann, Daniel, 2007. Aggregate and Governance Indicators 1996-2006, World Bank .
- Osborne, Denis, 1993. Good Governance Initiatives in the Global Context, in: Hong Kong Administration (Journal), Vol. 2, 1993. Pp. 107-116.
- UNDP (1997), “Governance for Sustainable Human Development” present at: www. UNDP – Pager. Org/ publications/ good Gov. Pdf.
- Weiss, T.G (2000), Governance. Good governance and Global Governance, Conceptual and Actual Challenges. Third World Quarterly, 21 (5), 795- 815.